

Актрисата Марта Попова има едни от най-хубавите си преживявания в Прага

Марта Попова е една от незабравимите актриси на Народния театър. Тя се превъплащава в десетки роли, като сред най-известните са: Дорина от „Тартюф“ на Молиер, Беатриче от „Много шум за нищо“ на Уилям Шекспир, Гина от „Дивата патица“ на Хенрик Ибсен, Анна Андреевна от „Ревизор“ на Николай Гогол. Играе и в спектакли на български автори – Костанда в „Свекърва“ на Антон Срашимиров и ролята на Славка в „Тревога“ от Орлин Василев.

Тази необикновена жена е родена в Трявна на 17 февруари 1891 г. Завършва гимназия в София. От 1910 г. е стажант-актриса в Народния театър. Участва в хора на Константин Рамаданов. Но късметът ѝ я отвежда в Прага, където учи пение и драматично изкуство. Министерството на просветата командирова Марта Попова в чешката столица. Решението за нейното следване там вземат сестра ѝ Златина и режисьорът Ивановски. Двамата преценили, че това е най-доброто място в театралната традиция, езикът е славянски и близък до нашия.

Бъдещата голяма актриса пристига в Прага с голям ентузиазъм и скромни средства в джоба. Заплатата, която ѝ наброявали от театъра у нас, била само 100 лв. Това се равнявало на 75 крони, съвсем недостатъчно за нуждите ѝ в чужбина. Когато се приготвяла да замине, нямала финансова възможност да си ушие дори нова дреха. Младата жена не се притеснявала от недоимъка, искала да учи и това е била единствената ѝ цел.

Записва се в известната Консерватория на Пиводова. Марта Попова няма никаква подготовка за следване в музикално училище. Професорите ѝ я окуражават, насочват я, но българката съвсем не си вярва. Изправена пред непреодолими пречки, не стига до отчаяние. Живее с малкото средства, но работи упорито. Започва да взема уроци по пиано. Ситуацията става още по-трудна, чешките професори оценяват старанието ѝ.

„Бях сама, без никакъв близък в големия град и затова, когато ми станеше много мъчно, си поплаквах. И това се случваше твърде често. Но аз знаех, че моите близки и приятели в България, хората, които ме бяха изпратили тук, очакват много от мене и затова напругах всички сили, за да превъзможна затрудненията, да постигна нещо“.

Самата Пиводова вярва във възможностите на българката. Знае, че живее трудно и я учи без заплащане. След урок ѝ поднася закуска. А Марта Попова е винаги гладна.

Актрисата живее в квартира с пълен пансион заедно с чехкинята Фрида. Хранят се двете. Хазайката им дава еднакво количество храна, но хлябът все не достига на българката. Когато

върви към консерваторията, се захласва по витрините на магазините за хранителни продукти. „Там в изобилие имаше много вкусни работи, но не можех да си купя от тях, защото бяха скъпи. Ако намерех нещо по-евтино, тогава се решавах да пожертвувам за глада си някоя пара от скромните си средства“. Марта е недоволна от себе си, смята че не притежава физическа красота. Тя е мъничка и за да стане по-висока, решава да прави гимнастика. Хваща се за таблата на кревата, а Фрида я тегли за краката, просто я разтяга. От тази гимнастика започва да я боли силно корема. Желанието да стане по-висока, стихва.

Българката пее и дори има постижения. Професорката ѝ решава, че двете трябва да работят усърдно през лятото. Не допуска Марта Попова да се прибере в България за ваканцията. Заминават в село край Бърно и продължават обучението. Професорката се грижи дори за издръжката ѝ. През есента двете жени се завръщат отново в Прага. Марта Попова е напреднала в пеенето, отправят ѝ покани за участия в концерти. Работа, учене, лекции – така преминавали дните ѝ. Всеки ден младата жена изминава един и същ път от дома до консерваторията и обратно. Понякога вечер посещава театрални и оперни представления.

В един пролетен ден тази монотонност се счупва. Марта върви към консерваторията, преминава през някакъв парк, в който млади хора са насядали по пейките, разговарят и се смеят. Става ѝ мъчно, че тя е все сама. „Живеех на една уличка близо

Семейството на Марта Попова – тя е на преден план, малкото момиченце вдясно

Златина Недева и Марта Попова, София 1911 г.

Известната актриса в ролята на Румяна от „Секулова невеста“ на Д. Дабев, София 1927 г.

до централния пражки площад „Вацлавски намести“. Срещу къщата, в която живеех, имаше една сграда, на чийто първи етаж беше общежитието на група словенски студенти. По пътя си за консерваторията или театъра аз често срещам един от тях. Започнахме да се заглеждаме един в друг. Запознахме се, сприятелихме се. Името на словенския студент беше Винко и той ме харесваше много. Сега вече аз не ходех сама до консерваторията и театъра – изпращаше ме Винко. Веднъж той ме покани да отида на гости в тяхното общежитие. Те бяха чудни, весели момчета. Прекарахме една хубава вечер, която много пъти се повтаряше. Домакинята им Леда готвеше чудесно, а любезността, вниманието и духовността на младите студенти нямаше край. При тях аз винаги се чувствах много добре“.

Когато Марта Попова тръгна за Чехия, от Министерството на просветата ѝ дават писмо, за да го предаде на видния славянски деец Шимачек. Това е повод да се запознае и със семейството му. Тя изпълнява заръката. След няколко дена пред къщата, в която живее, спира карета. От нея слиза лакей, облечен с ливрея. Съобщава ѝ, че идва, за да я отведе на обяд у Шимачекови. Момичето е изненадано, но не може да откаже на поканата. Слага на гърба си старото палто със скъсан хастар, на което е зашила червена яка уж, за да го поднови. На главата си слага шапка с перо, която си е купила наскоро. Качва се на каретата и скоро пристига у Шимачек. В дома лакеят ѝ помага да съблече палтото, но тя не му позволява, знае че хастарът е скъсан. Той настоява и българката трябва да отстъпи. Идва и втори проблем – с шапката ли да остане или да я махне от главата си. Решава да остане с нея. Лакеят я въвежда в големия салон, където е сервирана маса с прибори за трима човека. Момичето е смутено. Посочили ѝ мястото. „Започна най-голямото мъчение: лакеят с ливрея започна да сервира яденетата. И като гостенка най-напред на мене. Поднесоха много и разнообразни яденета, които

никога бях виждала, нито пък знаех как и с кои прибори се ядат. Какво да правя? И когато бях най-объркана и смутена, ми хрумна една малка хитрост. Нали бях актриса – сетих се да изчакам и да видя какво ще правят партньорите ми, т. е. моите домакини. Те започнаха, започнах и аз. Хапвах по малко и ги следвах какво те правят или ще направят. Жалко! Те бяха толкова мили тези възрастни хора Шимачекови и толкова любезни, а аз се изпритесних и останах почти гладна“. Щом свършил обядът, Марта Попова отишла при приятелите си словенските студенти. Леда е приготвила вкусен фасул и българката похапва до насита. Шимачекови обикват българката и я канят на обяд всяка неделя. Винаги ѝ изпращат карета. Но на масата тя остава притеснена и дояжда при словенците.

Чрез Славянското дружество се сближава с дъщерята на руския консул, която също пее и има приятен мецосопран. Често канят българката в консулството, където двете момичета изпълняват дуети. Сред тях е „Дама пика“ на Чайковски и разни арии. В консулството разбират, че българката живее трудно и ѝ отпускат стипендия от 40 крони. Момичето се тревожи как ще върне парите, а от консулството ѝ казват: „Когато станете голяма актриса и това ще се случи“.

Тя вече се представя на чешките сцени, ходи на концерти. Няма прилични дрехи и обувки и това я натъжава. Публиката, обаче не обръща внимание на роклята ѝ и високите обувки, които са съвсем неподходящи. Винаги я изпраща с бурни аплодисменти и възгласи: „Ах, нашата хеска булхарка!“

Марта Попова не спира да работи с професорката и взема две години за една. Започва да взема уроци по драматично изкуство от големия чешки артист Войан. „Гледах го в Пражкия народен театър. Той играеше ролята на Сирано в „Сирано де Бержерак“ от Е. Ростан и Протасов в „Живия труп“ на Толстой. Аз бях очарована от играта му. Отидох при него, помолих го и той се съгласи да ми дава уроци. Учих и при също така много известната тогава чешка актриса Хибнерова, която през сезона, за който говоря, играеше главната роля в пиесата „Моралът на госпожа Дулка“.

Преминава и втората година от следването на Марта Попова в Прага. С много труд и усилия от страна на Пиводова, която я подготвя за изпита в Пражката народна опера. Българката се явява с откъси от партията на Сента в „Летящият холандец“ от Вагнер, както и Кармен от едноименната опера на Бизе. Изпитът преминава блестящо. Комисията е очарована от българката и ѝ предлага ангажимент, но тя не се съгласява. В това време Марта получава писмо от П. П. Ивановски от София, който ѝ споделя, че иска да постави на сцена пиесата „Старият Хайделберг“ и разчита на нея за ролята на Кети. Сестра ѝ Златина също ѝ пише да си отиде до България, за да изиграе няколко роли в Народния театър, а после пак ще се върне в Прага, за да продължи учението. И Марта решава да се върне...

В Прага Марта Попова има едни от най-хубавите си преживявания в живота. Сблъсква се с новости и хора, които обогатяват света ѝ. Един от най-големите празници, за които разказва в спомени, са славянските събори, които имат голяма популярност по онова време. На тях ходят пратеници от всички славянски страни. През 1912 г. се провел Славянският събор в Прага. Марта Попова е поканена да участва в художествената програма. Пее чешки, руски, словенски и български песни. Публиката я аплодира. На този събор присъства поетът Кирил Христов, а след това пише: „Марта Попова представи българската песен така, че и чехи, и руси, които се смятаха за по-музикални от нас, бяха смаяни и от песните, и от музикалността на младата българска артистка“.

Гостоприемна и ласкава, такава остава в спомените ѝ златна Прага, с която трябва да се раздели. На връщане към България, Марта Попова заедно с приятелите си, словенските студенти, се отбиват в Люблина, посещават курортния град Блед, където се къпят в езерото. Те я завеждат при бащата на Винко, на когото навярно преди това са разказвали за хубавата и талантива българка. Щом я видял, той отсякъл: „Нищо особено. Има само хубави очи и уста.“

Завръща се в България отслабнала и почерняла. Сестрите ѝ останали изненадани от вида ѝ. Също, че дори

не си е купила нова дреха, докато е в Прага. Кака ѝ Тинка казала: „Аз аслъте сънувах като циганка“. На връщане с влака изчезва целият ѝ скромнен студентски багаж. Няколко семпли дрешки, книги и ноти. Но огорчението скоро преминава.

Започва славната ѝ кариера на актриса в Народния театър. Участва в концерти. С Пиводова в Прага е подготвила откъси от оперите „Аида“, „Кармен“, „Летящият холандец“, както и други музикални произведения и тя ги представя на българска сцена.

Винко е в Люблина и двамата си пишат писма. Марта Попова мисли, че той ще пристигне в София и силно желае това. Но нито тя, нито той иска да напусне родината си. Веднъж му споделя: „Имам много голям успех. На мода съм.“ А той ѝ отговори: „Мартица (така галено я нарича той – б. а.) не бива да бъдеш на мода. Модата минава, а изкуството е вечно. Твоето изкуство трябва да бъде вечно, а не модно“.

Марта Попова пише писмо на Пиводова, че няма намерения да се върне в Прага, за да продължи образованието си. А тя ѝ отговаря гневно: „Как е възможно това! Толкова труд употребихме да поставим правилно Вашия глас! Сега, когато Ви очаква блестящо бъдеще... Това е престъпление“.

По това време актрисата е вече влюбена и минава под венчило. Мъжът ѝ не обича да я вижда как пее и казва враждебно: „Да не мислиш, че ти ще ходиш да пееш по концерти, а пък аз ще ти нося нотите“. Константин Михайлов-Стоян и Иван Вулпе искат непременно тя да постъпи в операта. Маестро Атанасов, който е написал вече операта „Психея“, настоява Марта Попова да пее самата Психея. Тя се отказва и не само заради мъжа си, а и заради това, че не се чувства подготвена за кариера на оперна певица. Така престава да участва в концерти и да пее.

Грижи се за семейството. Започват борбите ѝ в театъра, където е нейният истински живот. Той се превръща в целия ѝ свят. В късен час тъгува по песните. Останала сама вкъщи, свири на пианото и пее една от любимите си песнички „Чайка“. Така българската опера губи една добра певица. Но Народният театър печели актрисата Марта Попова. ◆

Марта Попова в ролята на Беатриче от „Много шум за нищо“ на Шекспир

Марта Попова като делегат на Първия конгрес на мира в Прага, 1949 г.

Актрисата в една от ролите си на сцената на Народния театър